Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

ЗАМАН

Геуюрге кюн, къыркъар ай (август), 8, 2023 жыл

№ 94 (21295)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ — ВРЕМЯ — ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Тюбешиуле

Бирге ишлеуню юсюнден келишимге къол салгъандыла

КЪМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Нальчикде Кемерово областьны губернатору **Сергей Цивилёв** бла тюбешгенди. Сыйлы къонакъ Къабарты-Малкъаргъа иш бла келген эди.

Тюбешиуню кезиуюнде эки регионну таматалары сатыу-алыу-экономика, илму-техника, маданият эм кёп башка жаны бла да бирге ишлеуню юсюнден келишимге къол салгъандыла.

Казбек Коков эки регионну да араларында сатыу-алыу-экономика байламлыкъла эрттеден келгенлерин эсгертгенди эмда алгъынгы келишимни заманнга кёре жангыртыргъа тюшгенин да айтханды.

КЪМР-ни Башчысы Сергей Евгеньевичге республиканы жокълагъаны ючюн жюрек ыразылыгъын билдиргенди. «Бу тюбешиуюбюз Къабарты-Малкъарны бла Кузбассны араларында байламлыкъланы бютюн кючлендиригге себеплик этеригине ишексизме»,– дегенди. Аны юсюнден регионну оноучусу кесини телеграм-каналында билдиргенди.

Ушакъны ёзеги – биригиулюкню, шуёхлукъну айнытыу

КЪМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Къабарты-Малкъарны Правительствосуну юйюнде Шимал Кавказны Муслийманларыны координация арасыны председатели, Къарачай-Черкесни муфтийи **Бердиланы Исмайыл** эмда муслийман регионланы дин управлениялары таматалары бла тюбешгенди. Аны юсюнден КЪМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы билдиргенди.

Ушакъны кезиуюнде Шимал Кавказда динлени араларында халланы кючлендирир эмда айнытыр мурат бла бирге ишлеуню, кёп миллетли Россейни халкъларыны араларында биригиулюкню, бирликни эмда шуёхлукъну огъурлу тёрелерин андан ары кючлендире эмда айныта барыуну жолларын сюзгенди.

Ол кюн окъуна Казбек Коков жангы республикалы межгитни къурулуу башланнганы бла байламлы эмда Шимал Кавказны Муслийманларыны координация арасыны 25-жыллыгъына атап Бердиланы Исмайылны дин эмда маданият байламлыкъланы айнытыугъа улу къыйын салгъанды эмда жарыкъландыру ишни тири бардыргъаны ючюн «Къабарты-Малкъар Республиканы аллында къыйыны ючюн» орден бла саугъалауну юсюнден указгъа кол салгъанды.

Дагъыда Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамоталары бла была саугъаланнгандыла: **Ахмед Абдулаев** – Дагъыстан Республиканы муфтийи, **Хаджимурат Гацалов** – Шимал Осетия-Алания Республиканы Муслийманларыны дин управлениясыны Советини таматасы, **Солтанахмед Каралаев** – Къалмакъ Республиканы Муслийманларыны дин управлениясыны таматасы, **Аскарбий Карданов** – Адыгея Республиканы бла Краснодар крайны Муслийманларыны дин управлениясыны таматасы, **Салах Межиев** – Чечен Республиканы Муслийманларыны дин управлениясыны таматасы, **Мухаммад Рахимов** – Ставрополь крайны муфтийи.

ТАПЛАНДЫРЫУ

Жангы махкеме амбулатор-диагностика ара боллукъду

КЪМР-ни Башчысы **Казбек Коков** республиканы уллу социал, инфраструктура эм жол объектлерини къурулушларыны эм ремонт ишлерини барыуларына къарагъанды. Аладан бири Нальчикни биринчи поликлиникасыны жангы мекямыды. Регионну оноучусу ол республиканы саулукъ сакълау системасына бек магъаналы объект болгъанын белгилегенди. Ол Россейни Правительствосуну эм Саулукъ сакълау министерствосуну себепликлерине да тийишли болгъанды.

Суткагъа медицина учреждениясда медицина болушлукъну 500 адамгъа тапдыралыкъдыла. Бу сагъатда поликлиника Нальчикни 80 минг адамы эсепленеди. Алгъыннгы мекям поликлиникагъа 60-чы жылланы аллында берилген эди, ол медицина махкемени излемлерине деп келишдирилгенди. Заман бара баргъанды, анда эсепленнгенлени саны кёбейгенди эмда майданланы къытлыгъы сезилип башланнганды.

«Жангы мекям поликлиниканы излемлерине кёре проект бла ишленеди, ол а аурууланы болдурмазгъа эм багъаргъа да себеплик этерикди», – деп белгиленгди Казбек Коков. Аны мурдорунда эндоскопияны, амбулатор реабилитацияны, функционал диагностиканы бёлюмлери, амбулатор онкология болушлукъ ара, шёндюгюлю лаборатория къураллыкъдыла. Жукъгъан аурууну ышанлары болгъан саусузлагъа деп энчи кирген жер да боллукъду.

Жангыртылгъан махкеме республикада поликлиника службаны айнылуна себеплик этген кючлю амбулатор-диагностика ара боллукъду. Къурулушчула тёртюнчю этажны ишлерин башлагъандыла, ишле белгиленнгенлерича бардырыладыла, деп билдиргендиле республиканы Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасындан.

Бёлюмню таматасы Азрет Дугерлиев.

Къурулуш

Чабакъ мюлкде

Мюлк уллу болгъанлыкъгъа, аны андан да бек ёсдюрюргe керек болуп, былтырдан бери къатында жангы журтла кёошула турадыла. Жай да, кыш да ичинде чабакъ турурча темир-бетондан уллу орунла ишленедиле.

– Ала быллтыр кюзде башланнган эдиле. Биогюнлюкде ол ишлени асламысы бошалгъанды. Сентябрьни аягъына хайыранларгъа берликбиз. Ол заман къолан чабакъ жыйысын жайгъан кезиу болады, – дейди бизни бла ушагъында мюлкде бёлюмню таматасы Азрет Дугерлиев.

Ишле заманында бошалып, объект хайыранларгъа берилир ючюн биогюнлюкде мында кюн сайын тогъуз-он адам урунгъанлай турады. Аланы араларында бетон къуюучула, сваркачыла, монтажчыла бардыла. Ала эрттен бла эртте келип, кёз байланнгынчыннга дери кюрешедиле. Темирлени жалгъан, бирде уа иничке темир чыбыкъ бла байлап, каркасла ишлейдиле. Аланы орнатып, бетон къуядыла.

– Мында урунгъанла барысы да сыналгъу ишчиледиле, усталадыла. Бери келгинчи кёп къурулуш майданлада ишлегенديле. Эттен жумушларын, бетон къуяргъамы тюшеди огъесе темир жалгъаргъамы, бир сыптау тапмазчы тамамлайдыла. Алагъа бек ыразыма, – деп къошады Азрет ушагъыбызны ахырында.

Биогюнлюкде мында ишлегенлени атларын да сагъынайыкъ: Жеттеланы Хусейин, Аппайланы Тахир, Хаджиланы Бузжигит, Маккаланы Ахмат, Чеккеланы Элдар эм дагъыда башхала.

Сваркачыла Аппайланы Тахир бла Жеттеланы Хусейин.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Къарау

Хар соруугъа эс бёлюннгенди

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Казбек Коков** КЪМР-ни транспорт эм жол мюлк министри **Аслан Дышеков**, Нальчикни жер-жерли администрациясыны таматасы **Таймураз Ахохов** бла оператив кенгеш бардырыгъанды. Анда Аттоев атлы орамда ремонт бардыруну соруулары къаралгъанды, деп билдиргенди регионну оноучусуну пресс-службасы.

Шабат кюн ишлене, ремонт этиле тургъан уллу социал, инфраструктура эм жол объектлеге контроль эттенде, регионну оноучусу бу тийреде бардырылгъан жумушла бла энчи шагъырейленнгенди. Мында жашагъанла, улоулары иелери ишлени теркликлерине эм заман болжаллары на кёре кеслерини мурдорлу эсгертиулерин билдиргенлей турадыла.

Республиканы таматасы подряд организация эм жууаплы ведомствола бла бирге къуралгъан болумну тинтирге, ачыкъланнган техника халлы жарсылугъа эс бурургъа, жумушну терклендирирге буюргъанды. Керек болса, къошакъ халда энчи техника эм специалистле да къошулукъдула. Объектни хайырланыугъа бергинчи ишлеге къаты контроль этилликди.

КЪМР-ни Башчысы

Тарыгъыулагъа бла тилеклеге тынгылагъанды, тийишли буйрукъла бергенди

КЪМР-ни Башчысы **Казбек Коков** инсанланы къауумуу бла тёрели тюбешиуюн бардыргъанды эмда аланы тилеклерине бла тарыгъыуларына тынгылагъанды. Ала уа аскерчилеге болушлукъ этиу, сакъат сабийлери болгъан ата-аналагъа эс тапдыруу, ол санда багъа тургъан реабилитация оборудование бла жалчытыу бла байламлы эдиле.

Келгенлени бир кесеги жашау журтла-коммунал мюлкню, тийрелени бла арбазланы тапландырыу бла байламлы соруулану кётюргендиле.

Битеу тарыгъыула бла тилекле эсге алыннгандыла, алагъа кёре жууаплы ведомствола не мадарла этериклерине республиканы оноучусу кеси кёз-кулакъ болгъанлай турлукъду.

КЪМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Къабарты-Малкъар Республиканы къырал граждан къуллукълада кадрла резервни юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны 2015 жылны 21 февралында чыгъарылгъан 28-УГ номерли Указы бла къабыл кёрюлген Болумгъа тюзетиуле кийириуню юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

1. Къабарты-Малкъар Республиканы къырал граждан къуллукълада кадрла резервни юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны «Къабарты-Малкъар Республиканы къырал граждан къуллукълада кадрла резервни юсюнден Болумну къабыл кёрюлген юсюнден» 2015 жылны 21 февралында чыгъарылгъан 28-УГ номерли Указы бла къабыл кёрюлген Болумгъа быллай тюзетиуле кийирирге:

а) 42-чи пунктха «и» подпунктну къошаргъа:

«и) къырал органны кадрла резервинде юч жылдан аслам заманны тохтаусуз туруу.»;

б) 43-чю пунктха «ж» подпунктну къошаргъа:

«ж) къырал органны кадрла резервинде юч жылдан аслам заманны тохтаусуз туруу.».

2. Бу Указ басмаланнган кюнден башлап он кюн озгъандан сора кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **К.КОКОВ**

Нальчик шахар, 2023 жылны 3 августу, №73-УГ

Эл жашау

Сау болсунла окъуучуларыбыз!

Къайсы тау эллерибизде да адамла эрттенликде малгъа къарайдыла, ийнеклени саудадыла, кютюю жерлеге сюредиле. Андан къайтхандан сора уа бир кезиуню къауум-къауум болуп ныгъышлада олтуруп хапар айтадыла.

Кимле озгъан жылларын эсгередиле. Шёндю дунияда, къыралда бола тургъан ишлегеда эс бурадыла. Бараз кюн Огъары Малкъарда Мухолда болдум. Асхут заманда къауум адам ныгъышда «Заман» газетибизни окъуй тура эдиле.

– Республикада, къыралда, дунияда бола тургъан ишлени юслериндене телевизорда кёре турабиз. Ол да игиди. Алай биз а тау эллерибизни бюгюннгю турмушларыны юсюнден да билирге сюеби. Адамла къалай жашайдыла, не бла кюрешедиле, къалай баш кечиндиредиле. Ата-баладан къалгъан адетлерибизни унутмай тура болурламы, дагъыда алагъа кёре, халкъыбыз бла байламлы кёп соруулагъа жууап излейбиз. Аланы уа асламысын «Заманда» табабыз. Анда ишлегенлеге жюрек ыразылыгъыбызны билдиребиз. Сау болсунла, - дегенديле ныгъышчыла.

Кертиси бла да, ёз тилибизде чыкъгъан жангыз газетибизни бир башхаладан артха къалмай чыгъарыргъа кюрешебиз. Эл-эллеге барып, алада жашауну ачыкълайбыз. Халкъыбызны атын иги бла айтдыргъан таулу къызланы, жашланы да унутмайбыз. Озгъан жылланы жигителерин да эсгере турабыз – ала ёсе келген тёлюлеге колгюдюле.

Кёп къыйын салынып чыкъгъан газетибизни магъанасын, багъасын ангылагъанла сау болсунла.

ЛЕЙЛУН улу Х.

Жазылыу-2023

Энтта да онг барды

ХУРМЕТЛИ ЖАМАУАТ!

Сиз 2023 жылны экинчи жарымына «Заман» газетге бир тюрлю сылтаула бла жазылалмай къалгъан эсегиз, халны тюзетирге онг барды. **25 августха** дери почтагъа барып, неда Интернетде бу адресни **https://podpiska.pochta.ru/press** ачып, ол магъаналы жумушну алай тамамларгъа боллукъду, сора ана тилибизде чыкъгъан газетни **1 сентябрьден** алып башларыкъсыз.

Жазылыуну багъасы:
тёрт айгъа-546 сом 6 капек
юч айгъа- 409 сом 95 капек

Хунерлипе

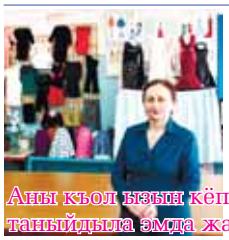

Къол хунерлери бла айырмалы болгъан адамларыбызны арасында кеслерини билгенлерин бирсилеге да тюшюндюрюп, аладан ыразылыкъ табып ишлегенлерибиз аз тюйюлдюле. Аллайладан бири уа Хочуланы Захидады.

Аны къол ызын кёпле таныйдыла эмда жаратадыла 2 бет

Учунуулукъ

2011 жылда Владикавказда Север Осетия-Алания Билим бериуде ишлегенлерини усталыкъларын ёдюрген институтуну башламчылыгъы бла ана тиллени окъутхан жаш устазланы «Мир моих увлечений» деген регионла аралы чыгъармачылыкъ конкурс-фестивальлары ачылгъан эди. Анга бизни республикадан да жаш устазла къатышып, лауреатла, призёрла да болгъандыла

Бийик жетишимле сакълайбыз 3 бет

Маданият

Т.К. Мальбахов атлы къырал миллет китапханада жангы башламчылыкъла терк-терк бола турадыла. Бу кюнледе «Окъугъан август» деген аты бла акция къуралгъанды.

Китапланы бирикдирген кючлери 4 бет

КЕНГЕШ

Файдалагъа къошулгъанды, къоранчла кёбейгендиле

КъМР-ни Правительствосу байрым кюн кезиулю жыйылыуун ётдюргенди. Кенгешни аны таматасы Мусукланы Алий бардыргъанды. Министрле ол кюн жыйырмагъа жууукъ сорууну сюзгендиле. Энчи эс КъМР-ни финансла министри Елена Лисунну регионну бюджети 2023 жылны биринчи жарымына къалай толтурулгъанына юсюнден билдириуюне бёлюннгенди. Ол чертеннге кёре, тюшген файда 31,6 миллиард сом болгъанды эмда 54,4 процентни тутханды.

– Налогладан 7,8 миллиард сом тюшгенди. Былтырны бу кезиую бла тенглешдиргенде, ол 506 миллионнга асламды, - деп билдиргенди Елена Александровна.

Налогладан тышында тюшген файда да 349 миллион сомгъа кёбейгенди. Дагъыда НДФ бла байламлы болум да иги жанына тюрленнгенди. «Организация жанны излемлеге тийишлиликде ишлерге юйренгенди», – деп чертгенди министр.

Энчи жумушлагъа бёлюннген федерал ахчаны хайырланлыгъа да тийишлисича бардырылады. Бюджет къоранчланы юслеринден айта, докладчы ала белгиленген ёлчемни 47 процентин тутханларын туура этгенди.

– Къырал борчубуз да тюрленмегенди, 7 миллиард 29 миллион сомлай къалгъанды, – дегенди министр.

Докладдан сора Мусукланы Алий федерал къошакъ ахчаны да тийишли хайырланыргъа кереклисин эсгертгенди.

Ызы бла сёз КъМР-ни экономиканы айнытыу министри **Рахайланы Борисге** берилгенди. Борис Магомедович бир ненча билдириу этгенди, ол санда КъМР-ни Правительствосуну бла «Почта Банк» АО-ну араларында байламлыкъ жюрютюу магъаналы атламгъа санайма. Проектни жашауда бардырыгъа къоранчла боллукъларын эсде тута, республикалы бюджетни къурагъанда бу шартны унутмазгъа чакъырама. Бу башламчылыкъ КъМР-ни Башчысы бла да сюзюлюп, аны ыразылыгы бла бардырылады,– деп чертгенди министр.

– Бюгюнлюкде «Почта Банк» айныйт баргъан банкладан бириди, инсанлагъа тап келген жумушла къурайды. Ол себепден аны бла байламлыкъ жюрютюуню магъаналы атламгъа санайма. Проектни жашауда бардырыгъа къоранчла боллукъларын эсде тута, республикалы бюджетни къурагъанда бу шартны унутмазгъа чакъырама. Бу башламчылыкъ КъМР-ни Башчысы бла да сюзюлюп, аны ыразылыгы бла бардырылады,– деп чертгенди министр.

Правительствону Председатели Мусукланы Алий проектни къабыл кёрюрге чакъыргъанды. Жыйылгъанла башламчылыкъгъа ыразылыкъларын билдиргендиле.

Дагъыда кенгешде сёз 2023-2024 жыллада жашау этерге келишмеген фатаррлада жашагъанланы жанылагъа кёчюрюню юсюнден баргъанды. КъМР-ни къурулуш эм жашау журт-коммунал мюлк министри **Алим Бербеков** билдиргеннге кёре, бу проектге 2017 жылда къоркъуулугъа саналгъан журтла киредиле. Аны ахча бла жалчытыу инсанланы тозурагъан юйледен кёчюрюу фондну боюнундады.

– Проектни энди экинчи кезиую башланады. Биринчиси 2022 жыл бла чекленип жабылгъанды. 2023-2024 жыллада бардырыллыкъ жумушла уа экинчи кезиуге саналадыла. Алагъа 276,8 миллион сом къоратыллыкъды. Андан 84 миллионну республикалы бюджет бёлгенди, – деп билдиргенди министр.

Дагъыда Алим Хазешевич кёп фатарлы юйлеге тынгылы ремонт этиу бла байламлы ишлеге контрольну бардыргъан комиссияны къаууму да тюрленгенин билдирип эм анга сайланырыкъланы къабыл кёрюрлерин тилегенди. Жыйылгъанла анга ыразылыкъларын билдиргендиле.

Кенгешде дагъыда башха министрле да сёлешип, ведомстволарында иш къалай баргъанын ачыкълагъандыла.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Хунерлиле

Аны къол ызын кёпле таныйдыла эмда жаратадыла

Къол хунерлери бла айырмалы болгъан адамларыбызны арасында кеслерини билгенлерин бирсилеге да тюшюндюрюп, аладан ыразылыкъ табып ишлегенлерибиз аз тюйюлдюле. Аллайладан бири уа Хочуланы Захидады. Ол Быллымда битеулю билим берген мектепни жетишимли бошагъандан сора, жюрегини излеми бла Нальчикде производстволу комбинатда быстыр тигерге юйренгенди. Ызы бла уа хунерин Тырныауузда кийим тикген цехде хайырланнганды.

Алай эсе да, ол кесини хунерин андан ары айнытыргъа сюйюп, Ставропольда закройщик-модельерлени школасында окъугъанды. Аны уа ол къызыл дипломгъа тауусханды.

Бир ненча жылны Захида туугъан элинде ательеде адамлагъа юс кийимле тикген жерде ишлеп, жамауатдан ыразылыкъ да тапханды. Аны тутхан ишине уллу кёллю болмагъанын, къол ызы, хунери да айырмалы болгъанын кёрюп, билип, Тырныаууздагъы Элбрус регион колледжде бу усталыкъгъа юйретген ыз ачылгъанында, аны ары дерсле берирге чакъыргъандыла.

Алайды да, аз къалып отуз жылны ичинде ол жаш тёлюню билген хунерине тюшюндюргенлей келеди. Бери уа эм алгъа окъургъа жаланда къызчыкъла угъай, жаш адамла да келип тургъандыла. Мында окъугъанланы асламысы Тырныауузну ателье-синде ишлерге барадыла. Бир-бирлери уа кеслери юйде кюрешедиле.

Локияланы Асланны уа энчи белгилерчады. Ол бу колледжде Захида Узденовнаны къолунда билим алгъанындан сора цех ачханды. Анда уа машиналаны шинтиклерине тыш къапла тигедиле. Андан тышында да, Аслан диванланы, креслоланы тышларын жангыртхан хунери бла да белгилиди. Адамла аны ишин жаратадыла эмда сюйюп заказ да бередиле.

Ол окъутхан къызла уа бешик керекле, къагъанакълагъа кийимчикле, терезе жабыула, тёшек-жастыкъ тышла да тигедиле. Бу хунерге уа аланы устазлары кесини билимин, заманын да аямай тюшюндюреди. Алай бла уа ол ишинде да жетишимли болады. 2015 жылда Хочуланы Захида «РФ-ни профессионал билим бериуюню сыйлы ишчиси» деген даражалы атха тийишли болгъанды. Дагъыда ол бийик категориялы устазды.

Андан сора да, ол ишинде сабийлени юйрете, ала бла бирге усталыкъ эришиулеге да къатышханлай турады. Аны къолунда билим алгъан Курданланы Жамиля «Жаш профессионалла» Битеуроссей конкурсну регион урумунда «Моданы технологиялары» деген ызында энчи, «Миллет кийимле» деген бёлюмюнде уа ючюнчю жерге чыкъгъанды. Гюлюйланы Диана да республикада бардырылгъан кезиуюнде экинчи орунгъа тийишли болгъанды («Моданы технологиялары»).

Эсгерте кетейик, арт жыллада усталыкъ хунерге юйретген колледжлени бошай туруп, жашла бла къызла диплом алыр ючюн демонстрациялы сынауну берип тургъандыла. Башхача айтханда, экзамен компьютерни болушлугъу бла бирсиле да кёрюрча болгъанды. Алай эсе да, выпускниклеге сынауну кеслерин окъутхан устазлагъа берирге эркинлик бар эди. Быйыл а ол эркинлик кетерилгенди эмда колледжлени бошагъанла сынауларын сагъыныльгъан экзаменлеге деп къуралгъан майданлада бергендиле.

Быллай сынауланы тинтир, алагъа багъа салыр ючюн а сынамлы экспертле керек боладыла. Хочуланы Захида да быйыл аллай экзаменни алырча баш экспертлени тизмеси къошулгъанды. Быллай даражагъа тийишли болур ючюн а, ол кеси да Профессионал билим бериуню айнытуу институтунда (ИРПО) сынауланы жетишимли бергенди эмда, белгилегенибизча, энди къыралны къайсы усталыкъ хунерге юйретген окъуу юйюнде да аны сабийледен экзамен алыр эркинлиги да барды. Ангылата кетейик, быллай сынауну выпускникле ГИА-ны орунуна бередиле эмда дипломларын аны эсеплерине тийишлиликде аладыла.

Захида Узденовна колледжге окъургъа, усталыкъ алыргъа жаш тёлю сюйюп келгенин айтады. Бери сабийле тогъузунчу, онбиринчи классланы бошагъанларындан сора келедиле. Быйыл, сёз ючюн, быстыр тигерге тюшюндюрген бёлюмге жыйырма адам аллыкъдыла. Устаз а бюгюнлюкде жаш тёлю хунерлерине тийишлиликде окъургъа излегенлерин, кеслерине ишни да анга кёре излегенлерин белгилейди.

Сынамлы тиширыуну ишден бош заманы аз къала эсе да, жамауат, бютюнда тиширыула, анга быстырланы, терезе жабыуланы, тёшек-жастыкъ тышланы тигерге заказла да бередиле. Ол тикген затла тынгылылыкълары, ариулукълары, качество жаны бла да, игиликлери бла энчиле боладыла. Аны къол ызын а энди сормай таныгъанла да бардыла. Алай болур ючюн а уста къоллу тиширыу Интернетни болушлугъу бла жангы технологиялагъа, амаллагъа юйренгенлей турады.

Ол дагъыда насыплы анады. Баш иеси бла бирге жашлары Ренатны ёсдюргендиле. Бюгюнлюкде ол КъМКъУ-ну информатика бёлюмюню экинчи курсуну студентиди. Окъууун бошап, халкъына жарагъан адам болургъа сюеди.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Къыстау кезиу

Будайны оруп бошайдыла

Бу кюнледе Бахсан районда кюзлюк будайны оруп бошай турадыла. Чууакъ кюнлени зырафына жибермез ючюн, энчи техника, адамла да, кечекюн демей, сабанлыкълада ишлейдиле. Саулай алып айтханда, быйыл мирзеу тёрт минг гектар чакълы бирде ёсдюрюлгенди. Орта эсеп бла бир гектардан 48 центнер чыгъады.

Арендатор Салим Небежев айтханнга кёре, будайны 168 гектарда оруп бошап, энди башха жерлеринде 200 гектарда алып башлагъандыла.

– Алгъадан техникабызгъа тынгылы къарагъанбыз, отлукъ, запчасть бла къыстырыкъла этгенбиз эм урлукъ да алгъанбыз. Тирликни жыярыкъ жерлерибизни да тап халгъа келтиргенбиз. Кесибизни комбайнларыбыз, тракторларыбыз, ауур жюк ташыгъан машиналарыбыз эм башха оборудованиябыз да жетерча барды. Ол себепден ишле бир тюрлю чырмауусуз барадыла, жаунла да алай бек жунчутмайдыла,– дегенди мюлкню таматасы.

Къышлыкъ будай жыйылгъандан сора, къурутулуп, ызы бла айырылыргъа жибериледи. Андан сора, кёп заманнга тынгылы сакъланырча мадар этиледи.

Саулай алып айтханда, бюгюнлюкде республикада къылкъылыла 46 минг гектарда орулгъандыла эм 160 мингден аслам гирлик жыйылгъанды.

Мал аш хазырлайдыла

Бу кюнледе мюлклени барында да мал аш хазырлау къыстау барады. Арендаторла, чууакъ кюнлени тас этерге сюймей кечеле бла ишлеген кезиулери болады.

Быйыл жайда жаунла терк-терк баргъанларына хайырндан битимле да иги ёсгендиле. Ол санда силос къуундырыча битгенди, биченликле да быстырдан къалындыла.

КъМР-ни Эл мюлк министерствосундан билдиргенлерича, быйыл мал ашлагъа 17 мингден аслам жер бёлюннгенди. Он быстырдан кёпдю. Хар замандача, аны танг кесеги силосха жетеди.

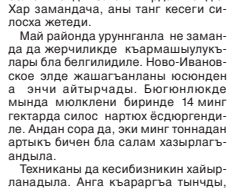

Май районда урюнгланла не заманда да жерчиликде къармашылукълары бла белгилидиле. Ново-Ивановское элде жашагъанланы юсюнден а энчи айтырчады. Бюгюнлюкде мында мюлклени бириндe 14 минг гектарда силос нартюх ёсдюргендиле. Андан сора да, эки минг тоннадан артыкъ бичен бла салам хазырлагъандыла.

Техниканы да кесибизникин хайырланадыла. Анга къарагъра тынчды, запчастьлары да учузуракъдыла, кеслери да бизни жерлеге тап келишмедиле. Комбайнла, жегнил болгъанлары ючюн, жерни бек басмайдыла эм жюрютюрге да тынчдыла.

Специалистле айтханнга кёре, быллтыр мюлкледе 1,5 минг тонна мал аш къоратылгъанды. Быйыл а андан да кёп керек боллукъду. Ол себепден мал ашны къайгъысы бек суууккъ-лагъа дери тохтарыкъ тюйюлдю.

Алманы терк бишген тюрлюсюн юзедиле

Уллу, ариу ийсли, суулу ... Ол алманы терк бишген «Вильямс прайд» тюрлюсюдю. Бусагъатда аны Лескен районну Хатуей элинде терек бахчаланы биринде жыйып башлагъандыла.

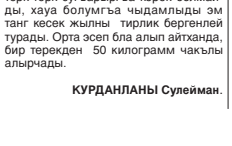

Алманы бу тюрлюсю тёзюмлюге эм иги тирлик бергеннге саналады. Ол къайсы жерге да аламат келишеди, терк-терк сугъарыргъа керек болмайды, хауа болумгъа чыдамлыды эм танг кесек жылны тирлик бергенлей турады. Орта эсеп бла алып айтханда, бир терекден 50 килограмм чакълы алырчады.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Шимал Кавказ кюн сайын

Ал жанында – чыгъармачылыкъ излемле

Къарачай-Черкесни тау тийрелеринде «Махар-2023» битеуроссей жаш тёлю форум ётеркди. Ол 21-28 августа бардырыллыкъды эмда анга студентлени къауумларындан бла жаш тёлю биргиуледен 200-ден аслам адам къатышырыкъды. Ала Россейни тюрлю-тюрлю жерлеринден келликдиле, деп билдиридиле КъЧР-ни Башчысыны бла Правительствосуну сайтында.

Форум юч ыз бла ишлеркди: социал проектле, жаш тёлю эмда студент туризм, чыгъармачылыкъ эмда сейир башламчылыкъла. Спорт эришиуле бардырыргъа да белгиленеди.

Байрамгъа къатышыргъа сюйгенле аны юсюнден 14 августха дери https://grants.myrosmol.ru/events/b2977cc7-2411-489c-94dc-1005e3bbc491 ссылка бла билдирирге боллукъдула.

Бийик тауладагъы жаш тёлю форумну КъЧР-ни Жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосу бла Къарачай-Черкес къырал университет республиканы Башчысы Темрезланы Рашидни эмда Жаш тёлюню ишлери жаны бла федерал агентствону себепликлери бла бардырлыкъдыла.

Дюгер тилде дерсле

Владикавказда космонавтиканы школунда дюгер тилде окъутхан класс къураллыкъды. Аны сентябрьде ачарга белгиленеди. «Алан гимназия бла келишип, дерслеге жюрююклени жыйыдырлыкъбыз эмда 5-чи классда окъутуп башларыкъбыз. Ишчи программа да жарашдырылып бошала турады, алай бла сентябрьде ишни къоллгъа аллыкъбыз», – дегенди «15-чи регион» изданиягъа школну башчысы Залина Чельдиева.

Ол айтханыча, ингилиз тилде дерсле бардырыллыкъ классла ачар умут да барды. Бара-баргъан заманда школну излемлерине кёре башха классла ачаргъа да белгиленеди.

Къытай машинала эм аз къайда сатыладыла

Чечен, Ингушетия эмда Шимал Осетия-Алания, быйылны биринчи жарымыны эсеплерине кёре, къытай автомобильле бек аз сатылгъан регионланы тизмесине киргендиле. Рейтингни НАПИ маркетинг аналитика агентство басмалагъанды.

Алайды да, Чечен Республикада атлары айтылгъан къытай белгиле бла сатылгъан жангы автомобильле башха женгил машиналаны 10,5 процентни тутадыла, Шимал Осетияда – 8,4, Ингушетияда уа – 7,9 процентни.

Ол тизмени бек башында уа Магадан областьды. Анда, тёреде болгъанча, Япониядан келтирилген автомобильлеге сурам уллуду: быйылны алты айында къытай маркалы машиналадан жаланда 2,5 процентни сатылгъанды.

Тенглешдирир ючюн: ол кезиую ичинде Санкт-Петербургда, Иркутск областьда бла Москвада сатылгъан жангы къытай автомобильлени саны битеу сатылгъан женгил машиналаны ёлчемини 64,2, 60,2 эмда 60 процентин тутады.

Аманлыкъланы саны азайгъанды

Шимал Кавказда террорчулукъ эмда экстремист аманлыкъланы саны жылны биринчи жарымында иги да тюшгенди. Аны юсюнден Ессентуклада РФ-ни Следствие комитетини таматасы Александр Бастрыкин бардыргъан кенгешде айтылгъанды. Террорчулукъ жаны бла аманлыкъла юч керете, экстремист жаны бла да 36 процентге азайгъандыла. Быйыл округда былтыр этилген аманлыкъладан 327-си ачыкъланнганды.

Белгиленнгенича, быйылны биринчи жарымында округда 37,7 минг аманлыкъ эсепге алынгъанды. Ол а былтырны бу кезиуюнден эсе 2 процентге азды. Он жылны ичинде СКФО-да мурдарлыкъ ишлени ачыкълау 66 процентден 92 процентге дери ёсгенди.

Къолларында жюрюген жашчыкъ

Дагъыстанда жашагъан сегизжылыкъ Ратмир Гончар къолларында жюрюгени бла Россейде рекорд салгъанды. Жашчыкъ алай бла 343 метрни ётгенди.

Бир жылчыгъында Ратмир къолларында тёммегин 10 керге кётюре да, тюшюре тургъанды, юч жылында уа — 500 керге. 2021 жылда 6-жыллыкъ Гончар къоллларында жюрюгени бла рекорд тохташдыргъан эди. Ол заманда жашчыкъ 120 метрни ётген эди. Ол жолгу рекордун а Россейни рекордла китабыны келечилери Махачкъалада 21 июнюда эсепге алгъандыла. Къарыулу жашчыкъ Хабиб Нурмагомедовну тутушуларына къарагъра бек сюйгенин, олимпиодалы чемпион болургъа мурат этгенин да айтады.

Желни бойсундургъан

«Повелитель ветра» деген россейли фильм алдырылып башлагъанды. Ол айтхылы жолоучу Фёдор Конюховну хауа шарда жер юзюн тёгерек айланып чыкъгъаныны юсюнден хапарлайды. Кинону бир кесеги Дагъыстанда алынгъанды. Ол да бошдан тююлдю, фильмни алдыргъанла айтханнга кёре, республиканы съёмкала баргъан жерлери Конюхов уууун башлагъан австралияла тийрелеге бек ушайдыла. Фильм быйыл 5 октябрьде кинотеатрлада кёргюзтюлюп башланырыкъды.

2016 жылда Федор Конюхов 11 кюнгне жер юзюн тёгерек айланып чыкъгъаны бла дуния рекордну тохташдыргъанды. Ма ол шарт «Повелитель ветра» фильмни сюжетини мурдорун тутханды. Конюховну сыфатын Фёдор Бондарчук къургъанды, кинода дагъыда Анна Михалкова, Андрей Бурковский, Евгений Ткачук бла Даниил Воробьев да ойнайдыла.

Федерал информация агентстволаны билдириулерине кёре **ТЕКУЛАНЫ Хауа** хазырлагъанды.

Итинчулюк

Сынан алып, жамауатха болушур умутлуду

Сабийле Бир къырал экзаменлени берген кезиуде биз да алагъа къайгъырабыз, бийик балла алгъанларыбыз болсала уа, аланы устазлары, ата-аналары бла бирча да къууанабыз. Сёз ючюн, химия дерсни алып айтханда, бу жол республикада андан ючеулен болгъандыла жюз баллгъа тийишли. Аладан бири уа Нальчикни отуз экинчи номерли мектебин быйыл бошагъан Мисирланы Саидады.

Ол сагъынылгъан мектепни Роснефть классына 2021 жылдан жюрюп башлагъан эди. Биринчи классдан да ол жаланда «бешлеге» окъугъанды. «Сигма» атлы Битеуроссей конференциялагъа, химиядан, бирси дерсленде да Шимал-Кавказ даражада бардырылгъан предмет олимпиадалагъа къатышып тургъанды. Мисирланы къызчыкълары окъууну-билимни сюйген, эсли, тенглери бла терк илешип къалгъан сабийди.

Химиядан, бирси сыналуадан да ол жетишимли болгъанды. Сёз ючюн, орус тилден – 91, биологиядан а 82 балл алгъанды. Алай бла уа алтын майдалгъа тийишли болгъанын бютюнда ачыкълагъанды. Нек дегенде «беш» белгиге тенг 70 балл болгъанын барыбыз да билебиз. Андан тышында да, анга алтын майдалы ючюн Бир къырал экзаменледе алгъан эсеплерине дагъыда он балл къошулгъанды.

Саида репетиторлагъа да жюрюгенди. Аланы барысына да ыразылыгъын билдиреди. Ала кёп затха тюшюндюргенлерин да чертеди.

Ол кесине усталыкъгъа саулукъ сакълауну сайлагъанды. Башха жерде да окъуугъа тыйгъычсыз киргенликге, юйде ата-анасы ыразы болгъанларыча, Нальчикде къальп, КъМКъУ-ну медицина факультетини «Багъыу иш» бёлюмюне бюджетге киргенди. Алыкъа усталыкъда къайсы кзны сайларыгъында толусунлай тохташмагъан эсе да, университетибизде тынгылы билим алып, андан ары да окъур, сынамлы, жамауатха жарагъан врач болур умутдады.

Быйыл республикада сынауладан жюз балла алгъан сабийле бла КъМР-ни жарыкъландырыу министри Анзор Езаов да тюбешген эди. Ары да чакъырылгъанды Мисирланы къызчыкълары. Анзор Клишбиевич аланы алгъышлагъанды эмда андан арысында жетишимле тежегенди.

Биз да Саидача хунерли, окъургъа да итинненген сабийлерибиз бла ёхтемленебиз. Жамауатыбызны тамблагъы кюнюн айнытырыкъла да аллайларыбызды. Аны себепли уа ол ахшы билим алып, халкъ таныгъан адам, хунерли врач болур деп да ышанабыз.

ТРАМЛАНЫ Зухура.

Учунуулукъ

Бийик жетишимле сакълайбыз

2011 жылда Владикавказда Север Осетия-Аланияны Билим бериуде ишлегенлерини усталыкъларын ёсдюрген институтуну башламчылыгъы бла ана тиллени окъутхан жаш устазланы «Мир моих увлечений» деген регионла аралы чыгъармачылыкъ конкурсын бир чурумсуз берген эди. Аны ючюн Сыйлы грамота бла да саугъаланнганды.

Айтханыбызча, бу фестиваль 2014 жыл бизни республикада бардырылгъаны себепли биз да ары барыргъа, кёрюрге онг тапханбыз. Билим бериуде ишлегенлеге, ана тиллени фестивальлары ачылгъан эди. Ана бизни республикадан да жаш устазла къатышып, лауреатла, призёрла да болгъандыла (Эндрейланы Халимат – Нальчикни онжетинчи школу, Асанланы Мариям – онбиринчи школ, Бёзюланы Саният – тогъузунчу школ).

Барыбыз да билебиз, бу фестиваль эки жылны Владикавказда бардырылгъандан сора анга къатышханладан къайсы республиканы келечиси хорласа да, аны экинчи жол анда бардыра турургъа деп оноу болгъан эди. 2013 жылда Бёзюланы Саният ючюнчю жерге тийишли болуп (ол жыл а фестиваль Чечнде бардырылгъанды), аны биргесине баргъан къабартылы къыз биринчи жерни алгъан эди. Аны себепли 2014 жылда бу фестиваль бизни республикада бардырылгъанды. Малкъар тилни окъутханладан а анга Нальчикни тогъузунчу номерли школуну устазы Чочайланы Анжела къатышып, мастер-классюйгенлеге ол керти да байрам болгъанына тюшюннгенбиз. Анда Дагъыстандан, Адыгеядан, Чеченден, Ингушетиядан, Къарачай-Черкесден, Шимал Осетия-Аланиядан да устазла къатышып, кеслерини фахмуларын ачыкълагъан эдиле. Дагъыстанны Кизилюрт шахарыны Расул Гамзатовну атын жюрютген жетинчи номерли школуну авар тилден устазы Сарат Мухумаевны хунери уа биогюн да кёпленн эслериндеди, сейирсиндиргенлей да турады. Гран-приге да ол бошдан тийишли болмагъан эди. Ол орус тилни да авар билип, анда эркин, шатык да сёлешгени уа биютюнда махтарча, юлгюге тутарча шартды.

Жыл сайын да бу фестиваль башланнганы бери анга сейирибиз уллуду. Анга устазларыбыздан бу жол ким къатышады, кимни фахмусу хорлайды деп да сакълаучума. Не букъдуртлугъу барды, айхай да, кесинги миллетинг,ана тилинг сагъынылса, къууанаса, жюрегинг либизден окъутханладан адам къатышмагъанды. Аны юсюнден ол кезиуде соргъанбызда, башха-башха сылтауланы чыкъгъанларын айтхан эдиле. Алай бла бир ненча жылны бу эришиуге бизден устаз къатышмай тургъанды.

Артда уа малкъар тилден бла адабиятдан окъутханладан конкурсса 2020 жылда Нальчикде 34-чю прогимназияны садигинде башланнган класслада окъутхан Ёзденланы Мадина Муратовна къатышханды. Конкурс пандемияны болумларында Владикавказда озуп, анга къошулгъан да тынч тюйюл эди.

Болсада тогъуз адамны ичинде бизни миллетни келечиси эришиую юч бёлюмюнде да (мастер-класс, презентация, хунер) айырмалы болуп, биринчи жерни алгъан эди. Аны себеби бла уа, эришиую артда тохташдырылгъан жорукъларына тийишлиликде (энди ол кеси да «Биз башхаладыз, алай эсе да, тенгбиз» деген от бла бардырылады), конкурс анда хорлам болдургъан адамны туугъан жеринде экинчи жылда бардырылады.

Алай бла бу эришиу 2021 жылда да бизни республикада экинчи кере озгъанды. Бу жол а анга Нальчикни экинчи номерли лицейини устазы Тёппеланы Ханифа Мустафаевна къатышханды. Ол анда ючюнчю даражалы диплом бла саугъаланнганды. Биринчи жерни уа къарачайлы эгечибиз Ёзденланы Джамиля Ансаровна алгъан эди.

Аны себепли былтыр а конкурс Къарачай-Черкес Республикада озгъанды. Бу жол ол кеси да онекинчи кере къуралгъанды. Анга бизден Нальчикни отуз биринчи номерли мектебинде малкъар тилден бла адабиятдан окъутхан Бийчекклуланы Кулина къатышып, анда лауреат болгъанды. Хорламгъа уа бу жол Чеченден Эдик Бангачиев тийишли болгъанды. Алай бла энди быйыл педагогланы быллай усталыкъ тюбешиулери бу республикада бардырыллыкъды деп белгиленеди.

Быллай конкурслагъа кеси миллетибизни келечилери къатышып, алада къарачаймалкъар тил да сагъынылса, эшитилсе, бирсиле бизни ким болгъанлыбызны, белгили адамларыбызны барлыкъларын да билселе, бютюнда бег а тилибизни биогюнлюкде жаланда айнууна угъай, сакъланып къалырына юлюшлерин къоша, ишлерин бет жарыкълы бардыргъан усталарыбызны кёрселе, белгилегенибизча, кёлленебиз.

Ана тилибизден окъутханлагъа не заманда да хурметибиз, ыразылыгъыбыз уллуду. Ала къаллай жууаплы ишни кётюргенлерин барыбыз да ангылайбыз. Ючнтты усталза эндиге дери да, биогюнлюкде да болгъанларына ийнанганыбызча, келир жолда Чеченде боллукъ тюбешиуде да усталыкъ хунерлери бла ала дагъыда айырмалы болурла деп ышанабыз эмда алагъа жангы жетишимле тежейбиз, ахшы хапарны да сакълайбыз.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Специалист юйретеди

«Тишлени болумлары ашыбыз, суубуз бла байламлыды»

Адамны сыфатыны бир магъаналы кесеги тишлериди. Ариулукъ, чырайлыкъ излегенле стоматология клиникалагъа жюрюгенлей турадыла. Тишлени къалай сакъларгъа боллукъду? Бу соруугъа жууапны стоматолог Мокъаланы Валентина бергенди.

– Баям, тишлени сабийликден сакъларгъа керекди. Алай, не кюрешсенг да, алагъа къарап, адамны тишлери атасы-анасыныкъылача болгъан сунама. Огъесе терсми оюм этеме?

– Кертиди, бир-бир юйюрлени адамларыны тишлери тап, башхаланы уа осалыракъ болгъаны эслерчады. Алай игилени окъуна адам кеси бузаргъа боллукъду. Сёз ючюн, ашында татлы – кёп, витаминле уа аз эселе. Жемишле, тахта кёретле, сют тишлеге кючъарыу бередиле. Адамны азыу эм артда чыкъгъан тишлери анасыны къарынында болгъан заманыны къыркъ бешинчи кюнюнден башлап беш жылы толгъунчу айныйдыла. Ма аны ючюн бала сакълагъан тиширыуну ашы витаминли болургъа керекди.

Азыу тишле сабийни алтыайлыгъындан башлап эки жыл бла жарымына дери ёседиле. Алай аны тишчиклери бир-эки айгъа кечирек чыгъып башласала да, къайгъырыргъа керекмейди. Алай жыл бла эки айлыгъында да бир зат окъуна жокъ эсе уа, докторгъа эртип кёргюзтюрге керекди.

– Сабий тишлерин ненча жылындан жууаргъа керекди?

– Эки-ючжыллыкъ сабий аш ашагъандан сора аузын суу бла тазаласын. Ючъ-тёрт жылындан а, абаданлача, пастаэм щётка бла хайырлана билсин. Гитчелигинден окъуна тишлерине сакъ болургъа юйреналмагъан адам уллулугъунда юйреналмайды.

Мен бакъарланы ичинде жаш адамланы айырып айтырчады. Тюз тишлери ауруп тёзаалмагъанларында келген болмаса, ары дери къурт бола башлагъанларына къаратхан тёрелери хазна жокъду.

Дагъыда бир затны чертип айтыргъа сюеме: тишлени эртген ашы бла ушхуурдан сора тазаларгъа керекди, кече узуну микробладан солурча. Халкъны кёбюсю уа суткагъа бир кере, аны да эртген ашха дери жууадыла, ол а бек терсди.

– Бизни суубузда фтор жетишмейди, тишле аны ючюн терк бузуладыла дегенле да кёндюкде.

– Хау, биз ичген сууда фтор мардадан азды, аны ючюн тишлерибизни эмали керекли-синден эсе жумушакъды. Бусагъатда бир-бир къуралладса суугъа, ётмекге, тузгъа, сютге фтор къошадыла. Бизде уа фторид натрияны, витафторну, фторлакны, ремодентни таблеткаларын ичерге боллукъду.

Фтордан сора тишлени «салулукълары» кальций эм фосфор бла байламлыды. Ахыргъы сютде, айранда, чабакъда, этде, жумуртхалада, къозлада, хобустада кёпдю. Конфетле, бал туз, ундан аш-азыкъла уа хата болмаса, хайыр этмейдиле.

– Бюгюнлюкде тишлени багъыу-профилактика ише аслам эс бургъан. Пастала болушамыдыла аланы сакъларгъа? Бизни аппаларыбызны-ынналарыбызны тишлери бизникиледен эсе игирек некдиле?

– Тишлени болумлары бизни ашагъан ашабыз, ичген суубузда бла байламлыды. Сора дагъыда адамны саулугъу оюлса, ала да бузулун башлайдыла.

Пасталаны асламысы трилозан-сополимер технология бла чыгъарыладыла эм ала биогюнлюкде бир ненча жарсыну тамамлаугъа бурулупдула.

Болсада сизни тишлеригизге хар паста да болушурукъ тюйюлдю. Къайсы жыл санлы адамны да ауузуна энчи къарау изленеди, сёзсюз, пастаны стоматологну эсгертиулерине кёре алыргъа керекди.

Кариесге къажау кюрешгенле фтор, фосфор неда кальций бирге къошулуп жарашдырылгъан пасталадыла. Тири фтор тишлени кислоталагъа къажау кюрешлерин кючлейди, эмальда минералланы кёбейтеди, бактерияланы ишлерин къарыусузландырады, кариес чыкъмазча этеди.Фторлары болгъан пастала кариесден профилактикача якюрютюледиле, эмальны кючлейдиле, биогюнлюкде ала эм белгили ингредиентдиле.

Пастада фтор къаллай бир кёп эсе, ол кариесге къажау кюрешде алгъа бирге къыйматлыды. Башха затла, сёз ючюн, кальцийлери, фосфатлары неда ксилитлери болгъан пастала башха пасталагъа къошакъ болушлукъчулагъа хайырланылырыгъа боллукъдыла.

– Тютюнчюлени тишлеринде ташла боладыла. Алагъа не зат болушурукъду?

– Калийни, натрийни, пирофосфатлары, цинкни цитраты болгъан пастала тишни эмалинда боячу затла олтурмазча, таш къуралмазча этедиле. Андан сора да, ол мурат бла бактериялагъа къажау затланы хайырланыргъа боллукъду, нек дегенде тишледе ташла, ашарыкъладан чыгъады, къуралады.

Болсада, ол къуралгъан эсе, стоматологга барыргъа керекди, аны ультразвук бла ариулатмай жарарыкъ тюйюлдю, андан сора уа сыйдамларгъа керекди.

– Сууукъ, исси ашдан да чанчып башлагъан, къышны хауасына окъуна тёзмеген тишлени юслеринден не зат айтырыкъсыз, алагъа не зат жарашады?

– Аллай тишлени жууучу пасталагъа эмальны бузмазгъа себеплик этген затла къошуладыла, ала тишни тыш къабугъу бузулмай туруучн жалчытадыла, аурутмай турурча да этедиле. Сёз ючюн, гидроксиапатит тишни эмалинда жарылгъан жерчиклерин толтурады. Андан сора да, пасталада стронцийни фториди, стронцийни хлориди, фторидлени ионилары, кальцийни хлоридлери бардыла. Бу затла барысы да эмальны артыкъ сезимилигин кетередиле.

Къысхасы, бек сезимли тишлеге ол жарашдырылгъан пастаны хайырланыргъа керекди, ол не къадар жумушакъ болса игиди. Андан сора да, пастаны воспаленияргъа къажау багъыуда хайырланылгъан тюрлюсю болса игиди.

– Не ариу жыйрыкъ да кий, тишлеринг акъ тюйюн эсе, жангы кийимни окъуна магъанасы чыкъмай къалады. Не зат болушурукъду амалны тюзетирге?

– Акълаучу пастала эки тюрлюге юлешинедиле: зыбыракъла эм тири химиялы къурамлары болгъанла. Пасталаны биринчи къууову тишлени тышларын иги ариулайдыла, алай ала эмальны бузаргъа да боллукъдула. Алай бла уа тишле бютюнда бек саргъаладыла, бузулгъан эмальны тюбюнде сары дентин кёрюнюрюкдю. Ол себепден а дайым хайырланылгъан пасталаны бек зыбыларын алмагъыз.

Тири химия къурамлары болгъан пасталада кючлю окислителле бардыла, ала тишлеге тийгенде, кислородну эркин радикаллары къуралдыла, ала уа эмальны ичине киредиле, тишлерибизни сары неда боз бетли этедиле.

Акълагъан пастаны сайлай туруп, жаланда стоматолог болушургъа боллукъду, ауузну, эмальны эм тиш этлени болумларына жаланда ол багъа бичаллыкъды. Сизни тишлеригиз асыры сезимлиде эселе, акълаучу пасталаны хайырланмасагъыз игиди.

Бюгюнлюкде пастала кёпдюле. Аладан бек къыйматлыларгъа трилозанны-сополимерни мурдорунда жарашдырылгъанла саналадыла: ала бактерияларгъа эм воспаленияларгъа къажау багъыуда хайырланыладыла.

Быллайла бир жолгъа кёп тюрлю жарсыуланы тамамларгъа болушадыла – кариесден, тишлеге жабышхан затладан, аууздан келген ийисден, бактерияланы жаратылыуларындан, эмальны жукъруулудан, тиш этлени къанауларындан, эмальны жукъарыуундан, асыры сезимлиликден къутултадыла. Бу тюрлю пастала ауузда саулукъну сакълауда эм кыймматлы дарманмадыла.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Билим

Энчи халда окъутуу

Жууукъ заманда Нальчикни 37-чи номерли орта школунда къулакълары иги эшитмеген сабийлени окъутурча онгла къураллыкъдыла. Алты айны ичинде энчи усталыкълары болгъан усталза аллай хар сабий эмда къаум-къауумла бла да дерсле ётдюрлюкдюле.

Бу мадар «Иги эшитмегенлеге биогюннгю амалланы хайыры бла реабилитация этиу» проектте кёре бардырылады. КъМР-ни Миллетлени ишлери эмда жамауат проектле жаны бла министерствосу проектни ишлетип башларгъа субсидия бергенди.

Алчыланы санында

Кёп болмай Къабарты-Малкъардан тёрт школ къыралны беш жюз эм иги мектеплерини санына тюшгенди.

Алай бла Россейни «Знание» эм «Биринчилени атламлары» биригиуле бардыргъан «Лига Знаний: школы и колледжи» проектни эсеплерине кёре, Хабазны, Аргуданы бла Исламейни 3-чю номерли школлары эм Майскийни 1-чи номерли гимназиясы къыралны беш жюз эм иги мектеплерини тизмесине къошулгъандыла.

Тизмеде эм биринчи окъуучуланы жетишимлерине эс

бурулгъанды. Кеслерин айырмалы кёргюзтген окъуу учреждениялагъа эсде къалырча саугъана берилликдиле. Эришиую партнёру «Просвещение» басма уа школланы сайлаулагъа кёре жетишер предметден электрон китапла бла саугъаларыкъды.

Къоркъуусузлукъ жалчытылынырча

Нальчикни Билим бериу департаментинден билдиргенлерича, бу кюнледе 2023-2024 жанны окъуу жылгъа шахарны мектеплерини хазырлыкъларын тинтирча ведомстволу комиссия мониторинг бардырады.

Специалистле эм биринчи билим бериу учреждениляны къоркъуусузлукъ жаны бла паспортларына, мюлк-техника мурдорларына, от тюшгенни билдирген, терроризмге

къажау турууу системалары мардалагъа келишгенлерине, суу, жылыу бла да тынгылы жалчытылыырларына эм класслада хауа иги айланырча мадаргъа эс бурадыла.

Алай бла комиссияны келечилери айны орталарына дери шахарны 93 школунда болум бла шагъырейленип бошаргъа керекдиле.

Урунургъа излегенлеге – тап амалла

Жангы окъуу жыл башланыргъа айдан аз заман къалгъанды. Болсада Балаланы бла Ислам, окъуудан бош заманларын керексизге жибермей, юйлерине бир тюрлю болушлукъ этерге кюрешедиле. Къарындашла Нальчикни 32-чи номерли орта школунда окъуйдула,

тогъузунчу классха ёттгендиле.

Ала айтханнга кёре, кеси къыйынлары бла ахча ишлерге, юйлерине бир файда тюшюрюгге таукел болуп, аталарына билдиргенлеринде, ол аланы оюмларын бек жаратханды. Ызы бла бир тюрлю иш мажарыр къайгъы этгенди. Алай бла бусагъатда жашла Къабарты-Малкъар къырал аграр университети терек бахчасында урунадыла.

Закон бла бизни къыралда сабий онтёрт жыл толгъандан сора ишлеп башларгъа эркинди. Болсада кёбюсюнде алагъа профессионал билим керек болмагъан ише жетедиле. Алай хакълары МРОТ-дан аз болмазына да къаты контроль этиледи.

– Бизге иш излеп келгенлени асламысына болушмай къоймайбыз. Биогюнлюкде аланы танг кесеги республиканы сабий эм жаш тёлю чыгъармачылыкъ къаласында, сабийлеге бакъгъан эм реабилитация бардыргъан арада, Къабарты-Малкъар къырал эм Къабарты-Малкъар къырал аграр университетледе, «КъМР- Медиа» учрежденияда эм башха жерледе да урунадыла, – дейди Нальчикни уруну, иш бла жалчытыу эм социал къоруулау арасыны таматасыны орунбасары Тимур Ерижоков.

Иш бла жалчытхан арада, бир кезиуге урунгган окъуучуларгъа айлыкъларындан тышында, къошакъ халда 1,5 минг сом да тёлейдине. Эсге сала айтсакъ, жаш адамланы, каникулладан башха кезиуде да, бир тюрлю жерде ишлерге онглары барды.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

ОЮМЛА

«Этек жыйгъан къыйынды ансы…»

Дуния жангыра, тюнене биогюннге ушамай барады. Анга юлгюле кёндюле. Адамланы жашау болумлары тюрленгенча, сыфатлары да тюрленнгенди. Къартла – жаш, жашла да акъыллы болуп, адамны жыл саны алгъыннгы магъанасын тас эте барады. Алгъараькъда баргъан тойладан биринде некях этген тиширыу танышым болуп, аны бла сёлешеме. Ол: «Жарсыугъа, бусагъатдача кёп айырылыу болмагъанды. Сылтаулары уа – ахча, мюлк. Андан сора адамгъа зат керек болмай къалгъанча. Ол юлгюнени кёргенденми, миллетде аслам жашла къатын алмайдыла, къызла эрге бармайдыла. Ол а жаланда эки адамны жашауууна угъай, салуай халкъыбызгъа хата келтиреди. Адам саны ёсмеген халкъны келир кюню бир аламатны боллукъду?» – деген эди.

Керти да жарсыуу иш. Бир бирни сюйюп барыр, бирге юйюр жашау эталмауну сылтаулары неде болур биогюн? Ол соруугъа жууап бир къауум адамдан излегенме. Кечгинлик, атларын ачыкъ айталмайма.

САФИЯТ: Сюйюп баргъанма деп билмейме, алай жашау этер акъыл бла баргъаным а кертди. Тукъумуна къарап, алай берген эдиле къол бла, адетдеча, жангъз жашха. Бек кюрешгенме тёзерге, Аллах кёреди. Баш иеме, анасына окъуна сёз жетмей эди. Бар оноуну жюрютген – къайын атам. Бусагъатда болуучусуча, баргъан-келген юч кюнню ичинде бошалып, шахар фатарда жашап башлайбыз.

Анамы: «Эртте къоп, кеч жат...» – дегени къулакъ зынгырдатады. Алай болмай да не амал, ишге жюрюйме сора. Кюнню ичин башлайды къайын атам: «Келинле, кеси арбазларын угъай, тийрени да сыйпаучу эдиле. Бизге бир хомуху тюшген болур ансы», – дейди. Къайын анам: «Къюй, шахарда орамнымы сыйпарыкъды», – дейди. Алай бла къайын атам манга арбазгъа чыкъгъан жерден башлап, сау подьездни сыйпатып, жуудуруп, къоншуланы да сейир этдирип турду. Аш этеме деп, картоф къырып башласам, асыры къалын артаса, тылы этсем, къаты этсе, жумушакъ басаса, кечгинлик, ваннагъа кирсем, суу тауув этдиресе. Юч айны къайын атам жан-жанымдан ашап, кетип къалгъанма. Жаш ёсдюреме. Къарап кёрмегенديле туудукъларын, юйден кетип, халкъны кюлдюргенсе бизге деп.

САЛИЙХАТ: Алгъан-берген деп барды бизде. Мен экиге айланнган къарындашымы къайынына баргъан эдим. Эки сабийлери болуп айырылгъандыла ала. Къайын къызым, несин айтаса, бир да ишчи адамды. Бек ариу сабийле ёсдюргенди. Андан ала зат кёрмегенликге, аталарындан ёнгелетмегенди, сау болсун. Мен былайда къарындашымы терслейме – юйюм, сабийим дей билмегенди. Аланы таякълары манга да жеттенди. Къызлары тынчаймагъан къайынларым бла жашагъан къыйын болуп, мен да сакълаялмагъанма юйюрюмю.

ЗУЛИЙХА: Уллу тукъумгъа баргъан эдим. Энди ол мени да тукъумумду, къалай болса да. Юйретир адамы болмагъанды, ол сабийлей ёксюз эди атадан-анадан. Анга къошулуп дагъыда юч ёксюз. Кичи къызла да жерлерин табып, тынчайыбз дегенлей, таматабыз айырылып келеди, сабийи болмай. Ол бизге берген кюнню айтхан къыйынды. Сабий ахчагъа окъуна оноу этгенди. Юйде сёз айтып къарыу жокъ.

Сабийлени жубуларына тёзалмай: «Тый бу ит кючюклерингни! Ким да табар сабий, юйрете билирге керекди ансы...». Терк-терк айтыучусу уа: «Келин, юйюнгю табарыкъса». Алай зте кетди да, чанды бизни. Мени уа не терслигим аны сабийи болмагъанындма? Бюгюн жашла ёсгендиле, аскерден къайтхандыла. Окъуп, бирер жерде урунадыла. Атам юйретип, къоллары да уста. Алагъа 4-5 жыл болгъанда, мен ахыр кере акълагъан юйню жангыртып бергендиле аталарына. Ол да кесиди.

ЛАРИСА: «Быллай ариу юйюр кёрмегенбиз!» – деп, алай алгъышлай эдиле бизни. Окъуй тургъанлай баргъанма, ол сакъларгъа унамай. Ариу жашап тургъанбыз. Атам-анам – жаш, керек кюнде болушургъа жетген кичи згечлерим, къарындашым. Атам жангы юйде фатар алады да, аны бизге береди. Жаша!

Агъач ишле бла кюреше эди баш иеме. Мен а – сабий садда. Къоншула бла арабыз иги. Барыбыз да жаш адамла болуп тюшгенбиз да, бир бирге кирген адет болуп. Ючюнчю сабийден ауурлугъум болгъанын билген кюнден башлагъан эди, ол керек тюйюлдю деп. Мен да: «Аллах берген баланы кьалай ёлтюрюрме?» – деп, унамайма. Сёлешмей да къыйнайды, бирде ачылады, бирде жабылады. Сабий туугъандан сора, аны тауушун кётюралмайма деп, анасына кетеди кечеле бла. Бир кюн а, сабийлени да садикден алып, кичи да биргеме, арбазда тургъанлай, бизни тюбюбюзде этажда жашагъан тиширыуну къучакълайды жашчыгъым чабып. Мен да саламлашама.

Алайлай: «Мама, тётя Мария да мени мамамды да?» – дейди. Кюлеме, сабий къайгъырыгъан адамгъа алай боншан айта болур деп. Ол ингирде кирип келеди ол юйге баш ием бла. Чабып чайникни саламе мен тели. Сора баш ием айтады, бар къарыуун жыйып, баям: «Биз бери кёчгенли да бир бирни сюебиз. Бир бирсиз болаллыкъ тюйюлбюз». Олтурун къалгъан эдим. Артда кёргенме, кийимлерин да алып кетгенин бир этаж энишге. Ма алай бир юйде жашап тургъанбыз сау эки жылны. Артда кесим тилегенме Мариядан бир башха жерге кёчюгюз деп. Йога бла кюрешгеним болушманды ансы, тели болуп да къалыр эдим.

АРИУЖАН: Менден кёпге тамата эди баш ием. Кеч кёчген эдиле Азиядан. Мен да медучилищени бошаргъа. Къайын анам, баш иеме, мен жашап турабыз шахар тийресинде эчикде. Анабыз ауушады да, сора шахаргъа кёчебиз, эки отоулу фатар алып, сабийлени анда окъутсакъ игиди деп. Юч сабий юйюрде. Алайлай Азиядан тамата къайыным кёчюп келеди да, бизде тохтайды. Бир оноу болур деп сакълайбыз, угъай, башха жер излер акъыл этмейди.

Эки отоуда юч сабий, юч да тамата, бек къыйын болады. Баш ием къарындашы бла сёлешип кёреди. Ол а: «Анабызны юйюн сатып алгъансыз, мында мени да барды юлюшюм», – деп тохтайды. Айланады ол гитче фатарчыкъда, уллу къарынын ачып, тиширыула бла эрши жюрюп. Мен аллай затха юйренмегенме. Ата-анама къайтханма. «Эрге баргъан къыйын тюйюлдю, этек жыйгъан къыйынды ансы», – деучю эди ыннам. Кюрешдим, болалмадым.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат жарашдыргъанды.

Маданият

Китапланы бирикдирген кючлери

Т.К. Мальбахов атлы къырал миллет китапханада жанны башламчылыкъла терк-терк бола турадыла. Анда башланнган иги ишлени асламысы тёреге айланнгандыла. Бу кюнледе «Окъуған август» деген аты бла акция къуралғанды. Ол «Китапханаға китап саугъа эт» деген битеуроссей акциясны къурамында бардырылғанды.

Аны башында айтылған китапхананы директору Анатолий Емузов ачханды. Ол ары келгенлени къонакъла бла танышдырғанды. Аланы араларында КъМР-ни халкъ жазыучусу Моттайланы Светлана, «Горянка» газетни баш редактору Зарина Канукова, КъМР-ни сыйлы журналисти Къудайланы Владимир, Къабарты-Малкъарда Адамны эркиниклери жаны бла уполномоченный Зумакъулланы Борис, жазыучу Игорь Терехов, РФ-ни маданиятыны сыйлы къуллукъчусу Александра Арзанунц, башхала да болғандыла.

Анатолий Гузеровну, китапны, аны окъуучу жашауда магъанасыны юсюнден айтып, быллай ишле Россейни миллет жазыучуларын, китап чыгъарыучуланы, анға къыйын салғанланы барын да бирикдириде уллу себеплик этедиле дегенди. Аны бла бирге ол хар адам да жылғъа онекиден аз болмай иги китап окъурғъа керекди деп, ол жаны бла тинтиу этген алимлени тохташдырғанларын юлгюге келтиргенди. Анатолий Емузов айтханнга кёре, «Китапханаға китап саугъа эт» деген битеуроссей акциясы хайырындан библиотекаға беш жюзге жете китап тюшгенди. Ары жюрюгенлени саны уа биогюнлюкде жетмиш эки минген атлағанды.

Бирничи сёз Моттайланы Светланаға берилгенди. Ол жашау эм чығъармачылыкъ жолуну юсюнден айтханды. Не жылда къайсы китабы чыкъғъанын, анда эс нере бёлюннгенин да белгилегенди. Зумакъулланы Борис, окъуучу хар бир адамғъа да къалай керек болғъанын черте, бу миллет библиотеканы республикада жашағъанлағъа къыйматлылығъындa тохтағанды. Ол бу китапхана Къабарты-Малкъарда жашағъан кёп миллетли халкъланы маданиятлларын кенг жайыуда уллу жетишимле этгенин белгилегенди. Дагъыда Борис Мустафаевич библиотекағъа элли китап саугъа этгенди, ол санда кесини китапларындан сора да, эгечи КъМР-ни, КъЧР-ни да халкъ поэти Зумакъулланы Танзиляны назму, поэма жыйымдыкъларын келтиргенди.

Зарина Канукова кесини жашауунда Миллет библиотека не магъана тутханын, аны бла байламлыкъларын белгилегенди. Къудайланы Владимир китап чыгъарыу бла не заманда да байламлы болғъанды. Ол да быллай акцияланы хайырларын чертгенди – ала окъуучуну бла китапны бирге тюбешдиредиле, дегенди ол.

Игорь Терехов, быллай кюнню байрамғъа санағъанын айтып, аны бла алғъышлағъанды ары келгенлени. Аны бла бирге кесини бусағъатлада Санкт-Петербургда чыкъғъан китабы бла шағъырей этгенди жыйылғъанланы.

Александра Арзанунц китаплағъа жанғы солуу алдырғъанлары ючюн быллай ишле бла кюрешгенлеге ыразылығъын билдиргенди. Аны бла бирге ол кесини, анда болғъанланы, ары келир онглары болмай къалғъанланы да атларындан Анатолий Гузеровичге, китапханада ишлеген, анда аллай жылыулу халны тутхан библиотекачылағъа да испас этгенди, жазыучулағъа уа ихлам бла жанғы чыгъарамаланы къууанчын тежегенди.

КЕРТИЛАНЫ Сакинат.

Табийғат

Жаралы терек

Ким биледи къачан, къалай келип тюшген болур эди шаптал жемишни ташчығъы, тардан элге баргъан жолну жанына, бийик жаргъамны къыйырына. Бираздан а топуракъ жапды юсюн.

Киши аны кёрген, билген да жокъ. Жайны исси кюнлеринде анға бир тамычы суу къуйғъан да болмады, тамырларын суусандан къандыдырығъа. Ол а эки жарылды, аны сюймейди аланы. Алай эте, къууаннганы, жарсыуу да бола, жазла, къышла да бир бирлерин алыша, жылла оздула. Шаптал терекчик иги уллу да болду. Жазда исси кюнледе кенг чапыракълы бутакълары бла салкъын этеди.

Жолоучу, малчы келсе алайғъа тохтар, терек салкъынында олтуруп. Солур, намазын этер, зикир окъур. Терекни, къудуретни жаратхан Аллахха минг шукур этер. Сора суусабындан терекге да юлюш этер, жемишинден да къабар.

Кюзде уа терекни чапыракълары сары алтын бояу алырла. Бутакъларындан айырылырла. Тёгерек-тёгерек бурула келип, терек тюбюнде жатарла. Бирлери уа, жел бла ойнай, сыртлағъа чыгъарла неда черекге тюшюп, аны бла ёзенлеге жюзюп кетерле.

Алай бла кёп жылла оздула. Тёлюле бир бирлерин алышадыла. Терекни жашауу бирди: жазда чагъады, жашнайды. Жайда, кюзде жемишлери бла адамланы къуундырады.

Кюзде чапыракълары тюшселе уа, адамла бутакъларына тюрлю-тюрлю боялу журунчкъла тағъарла. Ала да желде ойнарла, тепсерле. Терек алағъа да ыразыды. Аланы тауушларына тынгылай, эркмей турады. Шаптал терек адамлағъа кёп жемиш бергенди.

Бирде уа жахилле келдиле алайғъа. Шапталны, адамлағъа жемиш берген терекни, туурадыла да, жардан эниште атдыла. Тёммегин къоюп алайда. Энди, исси кюн, салкъын да жокъ алайда, жайда уа жемиш кёрмезсе.

Кёп сынауланы кёрюп турду жемиш терек, ёмюрлени сакъууунда. Кёп болғъан ишлеге да шағъат эди ол. Халкъ сюргюнгге кетгенде, итлени сынсығъанлары, улуғъанлары кёпге дери эсинде тургъанды. Кёп жылладан сора адамла, ызларына къайтханда, акъсакъал кишиле аны къучакълап, уппа этгенлерин да унутмағъанды.

Энди уа сюеледи алайда жаралы терек тюккюч болуп, чакъмай, жахилликни эсгертмеси.

Жарылған таш

Бу ташны биринчи кере къауум жыл мындан алда Тетууланы Хадис бла Эл-Тюбюне Къулийланы Къайсынны юйюне баргъанда кёрген эдим. Бир жол Хадис сёлешеди: «Сен къурулушчу болғъанынгы билеме. Мени бла кел. Къайсынны юйю тозурап турады. Оюлур халғъа жетгенди. Ремонт этер акъылыбыз барды. Неден башласакъ тап болур. Сен да оюмунгу айтсанг эди», - дейди.

Ол жанына биринчи кере бара эдим да, къарамым бийик къаладады. Демингили къаяла, таула. Чукуйлары бла акъ булутланы жыра, бийиклеге, аламғъа, ғъаршха тартылғанла.

Тау ауузларында бола тургъанма. Кёп кере бийиклеге да ёрлегенме. Акъ Къаяны башындан эниште да къарағъанма. Была барысы да кесларича сейирликле. Алай Чегем тары уа бир башха тюрлюдю, жомакълыды.

Алағъа къарай, Эл-Тюбюне къалай жетгенибизни да билалмадым. Къапчағъай Къаяны кёргенде уа, бютюн тамаша болдум - ол уста киши балта бла жонуп алғъанча алай эди. Алағъа да къарай, сейир эте, Къайсынны юйюне жетдик.

Кертиси бла да буруннгулу юй. Таш къабырғъалары, агъач эшиги, терезеси бар. Орта чигинжиси, арккъауу, хырыклары, тиреулери кёп жылладан бери юйде этилип тургъан от жалынындан, къара бояу бетли болғъанды.

Аркъауну бир жанына суу ётюп, чирип тура эди. Башына чыгъабыз. Анда малла айланнгандыла да, заран келтиргендиле. Алайладан а жауун, къар суула ётюп, агъачланы чиритгендиле. Алағъа да къарап, чынг аллын ишни неден башларғъа керек болғъанын тохташдырып, ызыбызғъа тебирейбиз.

Элден бираз энишерек баргъанлай эслейбиз бу ташны. Уллу состар таш, ол бек къаты болады. Бу уа тюз ортасындан жарылып турады. Аллай уллу, къаты таш къалай эки атылғъан болур деп сагъыш да этебиз. Хадис да, мен да оюмларыбызны айтабыз. Аны бла къалады.

Кёп болмай Эл-Тюбюне жумуш бла барығъа тюшеди. Ишими тындырып, ызыма къайтып келе, Жарылғъан таш къатында тохтадым.

Кёп жылладан бери къалай тура эсе да, тюз ол халдады. Не затха эс бурдум: аны жарылғъаны кенгирек болуп тура эди.

Ким биледи, не къыйынлыкъ жетди анға, нек жарылды? Бирде таш да жарылады, деп бошдан айта болмазла. Бир жарылғъан жери болуп яры суу кирип, кышда бузлап, жарылғъан жерин кенгерте барамы болур?

Къалай –алай эсе да, ол кёпден бери Эл-Тюбю элге жете келген жерде Чегем сууну онг жағъасында къаты орналғъанлай турады. Сууну бирси жанындан къарасанг да, туура кёрюнеди Чегем тарыны жаралы ташы.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Акция

Жандауурлукъну юлгюсю

Росвардияны КъМР-де Управлениясыны келечилери «Жюрекден жюрекге» акциягъа къатышып, республикада саулукъ сакълау учреждениляны кереклеринде къан бергендиле. Аны аллында уа ала Къан къуюучу станцияда тийишли медицина тинтиуледен ётгенди - деп билдириледи ведомствону пресс-службасындан.

Алай бла ол кюн Къан къуйғъан арада ондан артыкъ росгвардиячы тогъуз литрге жууукъ къан бергендиле. Аскерчиле акциягъа жыл сайын тири къатышадыла. Белгилисича, донор къан артыкъ болмайды, ол себепден биреуленни жандауурлугъу бла къыйын болумғъа тюшгенни жашауун сакъларгъа онг табылады.

- Ведомствода къуллукъ этгенле быллай тёрели акцияладан тышында, башха кезиуде да, замланлар аямай, къан берип болушурғъа итинггенлерин энчи белгилерчады. Аланы дайым билеклик этгенлери, бизге уллу себеплик тапдырады, - дейди Къан къуйғъан араны донор кадрланы хазырлау жаны бла бёлюмюню таматасы Мая Афанунова.

Жутлукъ

Жалғъан аракъы сатханды

Кёп болмай Россейни МВД-сыны «Бахсан» бёлюмюнде къуллукъ этгенле Исламейде жашағъан 47-жыллыкъ тишириу бла байламлы уголовный ишни тинтип бошағъанлайда. Ол РФ-ни Уголовный кодексини 171.3-чю статьясына кёре терсленеди.

Ачыкъланнган шартлағъа кёре, тишириу белгисизледен контрафакт спирт алып, сатарғъа айланнганды. Полициячыла аны жашау журтун тинтгенлеринде, спирт къошулғъан ичгиле бла къырал белгиле салынмағъан 25, 0,5 эм 0,7-литрлик 6960 чакълы шеша тапхандыла. Алада аракъы эм чагъыр чыгъарғъан белгили компанияланы этикеткалары жабышдырылып тура эдиле.

Тинтиуледен сора ичгини ГОСТ-ха келишмегени эм кючлюлюгю да 36 градусдан озмағъаны белгиленнгенди.

Право низамны сакълаучула тохташдырғъанларча, жут тишириуну хатасындан сатыу-алыу белгилени иелерине 1,5 миллион сом юсюнден этилгенди. Биогюнлюкде терслеу дау сюдге берилгенди.

КъМР-ни МВД-ны пресс-службасы.

Хорламны солдатлары

Къазауатха бирге кетген эдиле

Суратдағъы юч аскерчи Чегем ауузундандыла. Ала бир кюн кетгендиле къазауатха. Атлы аскерде къуллукъ этип турғъандыла. Сол жанындан биринчи Алпайланы Татыуду. Ортадағъы бийик жаш аны киеу къарындашы Аккайланы Махмуттуу бла Сафиянды. Онг жанында къыйырдағъы уа-Беттургъан Беккиланы Мухаммат. Жашла къайда, къалайлада уруш этгенлеринден хапарыбыз жокъду.

Алпайланы Татыу урушдан сора Тёбен Чегемде юйюрю бла жашап тургъанды. Ол белгили журналистибиз, кёп жылланы «Заман» газетибизни бан редакторуну орунбасары болуп тургъан Алпайланы Музафарны атасыды.

Аккайланы Суфиян а урушдан къайтмағъанды. Аны бир къызы къалғъанды. Ол да атасы урушха кетген кюнледе туғъан эди. Аминат Тёбен Чегемде жашайды.

Беккиланы Мухаммат да, урушдан сау-саламат къайтып, уяатысы жетгинчи, юйюрю бла жашап тургъан хапары барды.

ЛЕЙУЛУН улу Х.

Эсгериу

Аты иги бла айтылғъанлай турады

Не заманда да элде фельдшер сыйы жюрюген, кёп затны билген, ангылағъан адам болғъанды. Эллите азчыкъ аурулағъанлай окъуна бек биринчи анга барадыла. Ол а ауруну тохташдырады, бағъыу амалла этеди, керек болса, саусунэ район неда шахар больницағъа ашырады. Андан сора да, укол, массаж этген да – ол. Не ол жумушланы тынгылы тамамлар ючюн а, ол ишине толусунлай берилирге керекди. Жабелланы Ануарны къызы Зухура ма аллай фельдшер болғъанды.

Аны эллите бюгюн да жюрек ыразылыкъ бла эсгередиле, аны юсюнден жазарымы да ала тилегендиле. Зухура бу ишде элли жылдан артыкъ заманны ишлегенди. Эл-Тюбюндеги амбулаторияда фельдшерлик, таматалыкъ да этгенди, сайлағъан ишине толусунлай берилгенди. Сегиз жылны ичинде эки элге да жанғыз кеси жууаплы болғъанды. Машина жокъ эди. Саусузғъа чакъырсала, кёп кере жыяу барырғъа тюшгенди.

Бир кезиуде аны туғъан эли Булунгуғъа да жибергендиле ишлерге, алай бир кесеклен артха къайтырғъа тюшгенди. Къырокъ алты жылны ичинде эллилеге болушланчай турғъанды. Къаллай бир балағъа киндик аналыкъ этгенди! Санап саны жокъду.

Медицинаны ол анасыны тилеги бла сайлағъанды. Анға ёмюрден-ахырғъа кертичилей къалғъанды. Ишине асыры берилгенден, юйюр къурарғъа окъуна жетишалмағъанды. Болсада кёплеге аналыкъ этгенди.

Уллайғъан адамланы жокъласа уа, ала ауруғъан жерлерини угъай, жашаууларындан хапар айтып башлаучу эдиле. Ала бла ушакъларындан сора, Зухура, фельдшер тынгылы психолог да болурғъа кереклисине тюшюнюп, Москвада психолог-юрист жаны бла да билим алғъанды. Аны бла чекленип да къалмағъанды, ара шахарыбызда экономика университети да бошағъанды. Хар жаны бла билимли болурғъа итингген тиширыу, сайлағъан усталығъын да ёсдюрюню къайғъысын кёргенди. Хар беш жылдан тийишли курсланы ётгенди. Онкология ауруну башланнган заманында ачыкълау жаны бла сертификаты да болғъанды.

Медицинада ишлегенлени къайсысы да бек биринчи жан аурута билген, болушлукъғъа келирге ашыкъғъан, уллу кёллюлюк этмеген адамла болурғъа керекдиле. Зухурада ол ышанла бар эдиле. Ол башха адам бар зат бла къыйналғъанын эшитсе, анга мычымай жетгенди. Ма аны ючюн эллилерини уллусу, гитчеси да аны бек сюйгендиле, намысын-сыйын да кёргендиле.

Ол ишлеген элли амбулаторияда не заманда да тазалыкъ, тизгинлик эслемей къалмай эди. Хар зат да – жеринде. Фельдшер-акушер пунктха кюн сайын бек аздан онбир-онбеш адам келе эди, ол хар бирине да заманын къызғъанмай бёлгенди.

Аны телефону бир заманда да ёчюлмегенди. Не кечгиде да эллилери анга базынып сёлешгендиле. Ол а бир заманда да болушлукъ тапдырырғъа ургъай демегенди. «Къабарты-Малкъар Республиканы саулукъ сакълауну сыйлы ишчиси» деген махтаулу ат да анга бошдан берилмегенди. Ол анга сайлағъан усталығъына кертичилиги, аны ири билгени, анга жууаплы кёзден къарағъаны ючюн тийишли болғъан эди. КъМР-ни Правительствосуну, Саулукъ сакълау министерствосуну атларындан да ол кёп кере саугъаланнганды. Эллиери да депутатха бир ненча кере айырғъандыла.

Жабелланы Ануарны къызы Зухура жашауун алышханы эки жылдан атлағъанды, алай эллилери аны унутмайдыла, уллу хурмет бла сагъыналадыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Эришиу

Тири жаш тёлюге ахшы башламчылыкъла

Алтыннчы августда Къабарты-Малкъарда Шимал-Кавказ профсоюз жаш тёлю форум эм «СКФО-ну профсоюз алчысы» деген эришиуню регион кезиую башланырыкъды. Юч кюнню ичинде, тогъузунчу августха дери, конкурс сынаулада бек ётгюрле, билимлиле баям боллукъдула.

Эришиуде кеслерини фахмуларын кёргюзтгенлени жаш тёлю профсоюз ишге къатышдырлыкъдыла эм ала усталыкъ жаны бла ёсерча онгла къурарыкъдыла.

Программаны чеклеринде профсоюз федерацияны таматасыны орунбасары Александр Шершуков бла тюбешиу бардыяллыкъды, анда Россейде профсоюзланы тарыхъны юсюнден айтыллыкъды, биогюнлюкде жаш тёлюню бирикдирир онгла сюзюллюкдюле, жаш тёлю профсоюзла тамамларыкъ ишле белгиленирикдиле.

Белгилисича, профсоюзла совет жыллада бек бай организация болғъанлыда эм ишлеген адамланы эркиниклерин къоруулағъандыла. Аны бла чекленмей, урунғъан адамла жашау журтла бла да жалчытылыннганлыда, аланы профсоюзла кеслерини ачхаларына ишлегендиле. Санаторный путёвкала бла да бу организация жалчытханды. Биогюнлюкде организация жангыдан кюч ала барады. Аны ишине жаш адамланы къошуну магъанасы уллуду.

Форумда Россейни жалынчакъсыз профсоюзларыны федерациясыны секретары, СКФО-да уа башчысы Фаина Тлехугова, Чечен Республикада федерацияны таматасы Хусайн Солтагереев, Къабарты-Малкъарны жаш тёлю министри Азамат Люев эм башхала сёлешиликдиле.

Дагъыда форумда проектлеге грантла алыр амалла, профсоюзланы жаш тёлюню арасында политикасы сюзюллюкдю.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи – 42-63-01.
Баш редакторну орунбасарлары – 42-38-21, 40-04-82.
Жууаплы секретарь – 40-03-24.
Секретариат – 40-93-62. Корректорла – 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – 42-24-02, 42-67-68.
Экономика – 42-66-73.
Культура – 42-66-76.
Социал ишле – 42-75-82, 40-59-18.
Курортла, туризм эм спорт – 40-39-93, 42-66-71.
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм жазылыу – 42-37-94.
Энчи корреспондент – 42-68-72.
Операторла – 42-66-85, 40-28-97.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материалларда айтылғъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылғъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинлеп (машинка бла жазылғъан 5–6 бет) кёпню алмайды.

Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.
Регистрация номер —ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмағъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Ставрополь крайы, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связьны федерал Управлениясы жууаплыдыла.
Телефонла: 76-01-21

Газетлени розницағъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыдыла.
Телефон: 42-69-34

Газет айыкъда юч кере чыгъады – геуюрге, орта, шабат кюнледе.

Номерге графикге кёре 19.00 сағъатда къол салынады. 20.00 сағъатда къол салынғанды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРҒЪАНЛА:
Жангуразланы Нажабат – дежурный редактор; Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия – жууаплы секретарьны орунбасарлары; Ахматланы Люаза (1,2-чи бетле), Зезаланы Лида (3,4-чю бет) – корректорла.

Тиражы 1469 экз. Заказ № 1701
Багъасы 10 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНЫ АДРЕСИ:

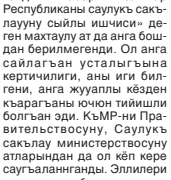

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5
электрон почта:
elbor_50@mail.ru